

СПІВРОБІТНИЦТВО ТРАНЗИТИВНИХ ЕКОНОМІК З ОФШОРНИМИ ЗОНАМИ: ВИСНОВКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Григоренко Ярослав Олександрович

Розглянуто практичні аспекти взаємодії транзитивних економік з офшорними зонами. Визначено загальний перелік країн, що прямо або опосередковано вважаються офшорними зонами. Здійснено комплексний та всебічний аналіз досвіду співробітництва між офшорними юрисдикціями й такими країнами, як Польща та Естонія. Проаналізовано законодавчу базу, що регулює і регламентує таке співробітництво у зазначених країнах. Особливу увагу приділено вивченню досвіду Російської Федерації як країни, в якій умови ведення господарства є найбільш близькими до вітчизняних.

Визначено перелік найбільших міжнародних організацій, що займаються вивченням проблематики взаємодії національних економік з офшорними юрисдикціями, та окреслено їх основні завдання. Також розглянуто світовий досвід протидії негативним наслідкам для національних економік, що виникають унаслідок взаємодії з офшорними зонами.

Окрему увагу приділено висновкам для України. Визначено перелік ключових проблем, що виникають у процесі взаємодії національної економіки з офшорними зонами. Розроблено низку рекомендацій для органів влади щодо підвищення ефективності співробітництва з офшорними зонами та мінімізації їх негативного впливу на вітчизняну економіку.

Ключові слова: транзитивна економіка, офшорна зона, офшорна юрисдикція, податкова конкуренція, виведення капіталів.

Grygorenko Yaroslav

COOPERATION OF TRANSITIVE ECONOMIES WITH OFFSHORE ZONES: IMPLICATIONS FOR UKRAINE

In the article the practical aspects of cooperation of transitive economies with offshore zones are described. The general list of countries that are considered directly or indirectly offshore zones is mentioned. The complex and comprehensive analysis of the experience of cooperation between offshore jurisdictions and countries such as Poland and Estonia is done. The legal framework that governs and regulates such cooperation in these countries is analyzed. Special attention is paid to the experience of Russia as a country where economic activity is close to ours.

In the article the list of major international organizations that are involved in studying the issues of interaction of national economies with offshore jurisdictions is mentioned and their key objectives are identified. Also the international experience of countering negative consequences for national economies arising from interactions with offshore zones is described.

Special attention is paid to the conclusions for Ukraine. The list of key issues arising from the interaction of the national economy with offshore zones is mentioned. The recommendations to the authorities to improve the efficiency of cooperation with offshore zones and minimize their negative impact on the domestic economy are listed.

Keywords: transitive economy, offshore zone, offshore jurisdictions, tax competition, capital withdrawal.

Взаємодія України з офшорними юрисдикціями мала лише негативний аспект. Згідно з результатами досліджень міжнародної організації *Tax Justice Network* (Співтовариство податкової справедливості), що займається

незалежними розслідуваннями у сфері ухилень від сплати податків, з 1991 р. з України було виведено астрономічну суму в 167 млрд дол. США [1]. В Україні використання механізмів офшорних зон дало можливість не лише мінімізувати податкові зобов'язання, що є легальною діяльністю, а й ухилитися від регуляторних процедур, що створило умови для практично безконтрольного виведення коштів за межі національної економіки. Це зумовлює актуальність статті.

Питанню співробітництва національних економік з офшорними юрисдикціями приділили увагу багато зарубіжних та вітчизняних учених. Це, зокрема, Річард Гордон, Реймонд Бейкер, Крістін Клоу, Дев Кар, Брайан Леблан, Джошуа Сіммонс, М. О. Баймуратов, О. І. Зоріна, О. К. Бозуленко.

Водночас у працях вищезгаданих учених недостатньо уваги приділено саме країнам із транзитивними економіками, які найбільш суттєво страждають від питання співробітництва з офшорними юрисдикціями, що потребує додаткового опрацювання.

Характерною особливістю транзитивних економік [2] є активні контакти суб'єктів підприємництва з офшорними зонами.

Практика свідчить, що всі без винятку транзитивні економіки (табл. 1) співпрацюють з ними.

З офшорами переважно працюють власники великих капіталів і транснаціональні корпорації, адже саме найбільші доходи є й найбільше мобільними. Решта ж компаній продовжує платити всі податки, хоч би якими високими вони були [4].

Для національних економік негативні наслідки діяльності офшорних юрисдик-

цій пов'язані передусім із податковою конкуренцією. Капітали, що надходять до податкових гаваней, отримували б національні економіки, якби їх податкова політика була більш м'якою. Але офшорні зони також надали можливість виводити колосальні суми коштів з національних економік, що, безумовно, завдає їм суттєвих економічних втрат. Однією з найбільших проблем боротьби з офшорними зонами як генератором загроз для транзитивних економік є складність розмежування незаконної діяльності і правової. Це пов'язано насамперед з тим, що межі між відмиванням коштів, відвертим ухиленням від сплати податків і легальними методами зменшення або уникнення оподаткування є доволі тонкими.

Основною ж перевагою офшорних зон є можливість залучення іноземних інвестицій за допомогою низьких податкових ставок, полегшеного валютного контролю та можливості вільного переміщення капіталу.

Проаналізувавши світовий досвід протидії негативним наслідкам для національних економік, що виникають у процесі взаємодії з офшорними зонами, можна зробити висновок, що засоби цієї протидії здебільшого мають лише фіскальний характер.

Польща, де ринкові перетворення забезпечили найбільш відчутний результат серед транзитивних економік, є ідеальним прикладом такої економіки. Двадцять років тому мало хто в Польщі чув про податкові гавані. Ця проблема не регулювалася правом, її не існувало в літературі і вона не обговорювалася в засобах масової інформації. У польському законодавстві немає офіційного визначення податкової гавані, а перші

Таблиця 1

Регіональні групи країн із транзитивною економікою в Європі та колишніх республіках СРСР

Країни Центральної та Східної Європи	Албанія, Болгарія, Хорватія, Чехія, Македонія, Угорщина, Польща, Румунія, Словачька Республіка, Словенія
Країни Балтії	Естонія, Латвія, Литва
СНД	Вірменія, Азербайджан, Білорусь, Грузія, Казахстан, Киргизька Республіка, Молдова, Росія, Таджикистан, Туркменістан, Україна, Узбекистан

Джерело: [3].

правила, які регулюють це питання, набули чинності 1 січня 2001 р. відповідно до постанови міністра фінансів від 11 грудня 2000 р. про визначення країн і територій з використанням недобросовісної податкової конкуренції (Закон № 115, пункт 2000. 1203). Досвід Польщі свідчить, що створення умов для припливу іноземного капіталу є важливішим, ніж боротьба з природним намаганням мінімізувати податкове навантаження, а співробітництво з офшорними зонами справляє не лише негативний вплив на національну економіку.

Співробітництво з офшорною компанією в Польщі є цілком легальним і саме по собі не може зазнавати перешкод з боку податкової інспекції [5]. Податкові органи держави, навіть якщо вони підозрюють (або навіть знають), що частину доходів платник податків отримує через офшорні компанії, не може обкласти податком такі доходи.

Польща використовує власний список офшорних зон, так званий список країн із «Шкідливою податковою конкуренцією» (табл. 2). Останню редакцію було складено 9 травня 2013 р.

Оскільки держава не може безпосередньо втручатися у внутрішнє законодавство податкових притулків, то для того, щоб зменшити так званий «вплив шкідливої податкової конкуренції», польським законодавством накладаються певні власні податкові правила щодо угод

з офшорними зонами, які входять до національного офіційного переліку, а саме:

- податок на прибуток від операцій, роялті, відсотків і певних нематеріальних послуг становить 20 %;

- польські податкові органи можуть самостійно ухвалити рішення щодо визначення суми доходу від операції з компанією, зареєстрованою в офшорній зоні. Така операція може обкладатися додатковим 50 % податком на різницю між доходом, що був заявлений платником податків та розрахований податковими органами;

- забороняється відшкодування податку на додану вартість на отримані чи надані послуги з чи в офшорні зони;

- важливою є більш детальна перевірка трансфертного ціноутворення, що означає необхідність подавати до податкових та митних органів більш детальну документацію щодо угод і цін стосовно операцій з компаніями, які зареєстровані в країнах із так званою шкідливою податковою конкуренцією [6].

В Естонії, наприклад, керуються тією ж думкою. Отримані доходи підприємств, що одразу перерозподіляються, не оподатковують. Цікаво ще й те, що експортні та транзитні операції тут не обкладаються ПДВ. Це дає підстави багатьом країнам називати вже саму Естонію офшорною зоною, але це зовсім не так, адже за відсутності податку на прибуток естонські компанії ведуть обов'язковий

Таблиця 2

Список країн із шкідливою податковою конкуренцією

Регіон	Перелік країн
Карибський басейн	Ангілья, Антигуа й Барбуда, Аруба, Багамські Острови, Барбадос, Бермудські острови, Британські Віргінські острови, Віргінські острови (США), Гренада, Домініка, Монтсеррат, Кайманові острови, Кюрасао, Сент-Вінсент і Гренадіни, Сент-Кітс і Невіс, Сент-Люсія, Сент-Мартен
Британські залежні території	Острови Кука, Острови Теркс і Кайкос, Сарк
Близький Схід	Бахрейн
Центральна Америка	Беліз
Європа	Андорра, Гібралтар, Ліхтенштейн, Монако
Африка	Ліберія, Сейшельські Острови
Тихоокеанський регіон	Вануату, Маршалові Острови, Науру, Ніуе, Самоа, Тонга
Азія	Гонконг, Макао

Джерело: розроблено автором за даними [6].

бухоблік, двічі на місяць звітуючи перед податковими органами, а будь-яке «нецільове» витрачання коштів, а простіше кажучи, їх виведення, тягне за собою сплату податку в розмірі 79,9 % від виведеної суми, хоча ще донедавна прибуток з естонських компаній можна було виводити за рахунок перепродажу їх акцій між двома офшорними компаніями.

Офіційно в Естонії немає жодних обмежень щодо співробітництва з офшорними юрисдикціями, але на сайті податково-митного департаменту Естонії опубліковано неофіційний «чорний список» територій з низькою податковою ставкою. Цей список дещо ширший, ніж польський, до нього входять такі країни, як Бруней, Венесуела, Гватемала, Джибуті, Домінікана, Катар, Кенія, Коста-Ріка, Лабуан, Ліван, Маврикій, Мальдіви, Нова Каледонія, Оман, острів Гернси, Панама, Пуерто-Ріко, Сан-Маріно, Уругвай, Філіппіни, Французька Полінезія, Чилі та Ямайка.

Платежі в ці «податкові гавані» обкладаються податком на прибуток у розмірі 21 % [7].

У світі прямо або опосередковано питанням взаємодії з офшорними юрисдикціями займаються Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Міжурядова комісія з боротьби з відмиванням кримінальних капіталів (*Financial Action Task Force on Money Laundering* – FATF,) і Співтовариство податкової справедливості (*Tax Justice Network*) [8].

Підвищення добробуту Європи та її політичної стабільності, а також боротьба з наслідками існування офшорних зон і міжнародної податкової конкуренції в економіці ЄС становила значну частину міжнародних заходів ОЕСР.

FATF бере активну участь у боротьбі з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму у всьому світі. Увагу організації сфокусовано на офшорних фінансових центрах і офшорних зонах, які вважаються одним з основних каналів руху коштів, отриманих від таких видів діяльності, як незаконний обіг наркотичних засобів, тероризм, організована злочинність та контрабанда.

Tax Justice Network – одна з новостворених організацій для боротьби з офшорними зонами, зареєстрована в листопаді 2006 р., яка складається з кількох організацій і агентств таких країн, як Німеччина, Гана, Мозамбік, Швейцарія та США.

На саміті «Великої вісімки» у червні 2013 р. найвпливовіші країни світу нарешті сконцентрували свою увагу на тому, що ключовою проблемою в боротьбі з офшорами за економічну безпеку своїх економік стала відсутність дієвого механізму обміну податковою та необхідною фінансовою інформацією на світовому рівні, а також відсутність прозорості щодо справжніх власників активів, якими володіють компанії, зареєстровані в офшорних зонах [9].

Найбільш схожою за умовами до України є **Росія**. Співробітництво Росії з офшорними зонами має свою специфіку. Схема цього співробітництва принципово відрізняється від схем США, Великої Британії та інших країн Заходу. На Заході в офшорах створюються, як правило, дочірні структури материнських компаній, що мають «прописку» в метрополії (США, Велика Британія та ін.). Дочірні офшорні структури є центрами акумуляції саме прибутку. У деяких випадках вони також використовуються для різних схем, заснованих на маніпуляції трансфертними цінами. Такі маніпуляції слугують для виведення прибутку за межі країни. Отже, метою західних схем є мінімізація податків, що сплачуються материнською компанією в казну метрополії.

У російських компаній вибудовується ланцюжок офшорних компаній, у кінці якого розміщена материнська компанія – кінцевий бенефіціар. У російській юрисдикції перебувають лише дочірні підприємства. Ця схема працює на ефективний контроль кінцевого бенефіціара над активами, розташованими в Росії, за збереження анонімності. Однією з найгостріших проблем РФ нині стала її стратегічна вразливість [10]. Майже всі базові галузі економіки контролюються з офшорів. Додатковим стимулом для ви-

ведення російських компаній в офшори є доступ до ринків дешевих банківських кредитів і західних фондових ринків.

На законодавчому рівні в Росії співробітництво з офшорними юрисдикціями контролюється трьома списками [11].

1. Список Міністерства Російської Федерації з податків і зборів (Лист МПЗ РФ від 27 березня 2002 р. № ФС-6-26/360 «Обмін інформацією»).

Цей лист містить список зарубіжних країн, з якими у Російській Федерації відсутні угоди про уникнення подвійного оподаткування, а також перелік офшорних зон. Згаданий документ має виключно рекомендаційний характер.

2. Список Міністерства фінансів РФ.

Список Мінфіну РФ від 13 листопада 2007 р. № 108н «Про затвердження Переліку держав і територій, що надають пільговий податковий режим оподаткування та (або) не передбачають розкриття та надання інформації при проведенні фінансових операцій (офшорні зони)» (із змінами від 2 лютого 2009 р.).

Список Мінфіну має важливе значення у двох основних випадках.

- Під час отримання російською організацією дивідендів від іноземної компанії. До дивідендів, отриманих російськими організаціями за умови володіння не менше 1/2 капіталу організації, що платять дивіденди протягом як мінімум одного року, застосовується ставка податку на прибуток 0 %. Однак її використовують лише щодо організацій, держава постійного місця перебування яких не входить до переліку офшорних зон Мінфіну РФ. Якщо ж нульова ставка податку на прибуток не застосовується, то дохід російських організацій у вигляді дивідендів від іноземних організацій обкладається ставкою 9 % (пп. 2 п. 3 ст. 284 НК РФ).

- Згідно з положеннями статті 105.14 Податкового кодексу РФ, угоди з резидентами офшорних зон є контрольованими, якщо сума доходів за угодою за календарний рік перевищує 60 млн рублів. Такі угоди контролюються податковими органами відповідно до положень розділу V.1 Податкового кодексу РФ, зокрема

на предмет відповідності ціни угоди ринковому рівню.

3. Список Банку РФ.

Вказівка Банку Росії від 7 серпня 2003 р. № 1317-У «Про порядок встановлення уповноваженими банками кореспондентських відносин з банками-нерезидентами, зареєстрованими в державах і на територіях, що надають пільговий податковий режим і (або) не передбачають розкриття та надання інформації при проведенні фінансових операцій».

Цей перелік офшорних зон використовується виключно з метою регулювання діяльності російських банків і поширюється тільки на них.

У Росії також активно ведеться боротьба з відмиванням коштів. 28 червня 2013 р. було прийнято зміни до Закону від 7 серпня 2001 р. № 115 – ФЗ «Про протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму». Цими змінами до російського законодавства вперше було введено поняття бенефіціарного власника – фізичної особи, яка в підсумку прямо або побічно (через третіх осіб) володіє (має понад 25 % у капіталі) клієнтом – юридичною особою або має можливість контролювати дії клієнта.

Останнім кроком було прийняття 1 січня 2015 р. Федерального закону № 376-ФЗ, більш відомого як закон «Про оподаткування прибутку контрольованих іноземних компаній і доходів іноземних організацій». Цей закон називають «першим антиофшорним» [12].

Його пріоритетними цілями є, поперше, позбавлення російських громадян, які є податковими резидентами, можливості використовувати іноземні компанії та некорпоративні структури для виведення своїх оподатковуваних доходів з-під юрисдикції Росії, а, по-друге, дозвіл російським податківцям обкладати прибуток і доходи іноземних компаній та структур, визнавши їх або контрольованими російськими платниками податків, або безпосередньо російськими платниками податків, не беручи до уваги факт їх установи, створення й реєстрації в іноземній державі з причини керування ними з Росії.

В Україні, як і в Росії, нині в офшори виводять не тільки прибуток, а й активи, на відміну від загальносвітової картини, де виводиться лише прибуток. Виведення лише прибутку створює проблеми фіскального характеру, а активів – загрозу остаточної втрати всієї вітчизняної економіки.

На жаль, донедавна боротьба з негативним впливом офшорів не заходила далі політичного популізму, а співробітництво з офшорними зонами мало лише одну мету – вивести якнайбільше коштів із національної економіки. Використання частково позитивного досвіду офшорних зон вилилось у намагання створити спеціальні економічні зони в 1992 р. [13], яке закінчилося скасуванням їхніх пільг у 2005 р. Скасувати пільги для СЕЗ в Україні рекомендував тоді Міжнародний валютний фонд. Основною причиною цього стали постійні звинувачення на адресу влади в проходженні через СЕЗ великих обсягів контрабанди, тіншових грошових потоків тощо. З кінця 2002 р. по лютий 2004 р. Україна входила до «чорного списку» FATF, а в лютому 2010 р. ця організація перенесла Україну до переліку країн із недоліками в національних режимах і нестабільною політичною ситуацією, але яка висловила наміри виправити ситуацію.

Нині на законодавчому рівні в Україні співробітництво з компаніями, що зареєстровані в офшорних юрисдикціях, регулюється п. 161.2 Податкового кодексу України, де зазначено, що у разі укладення договорів, які передбачають здійснення оплати товарів, робіт чи послуг на користь нерезидентів, витрати платників податків на оплату вартості таких товарів, робіт чи послуг включаються до складу їх валових витрат у сумі, що становить лише 85 % від їх оплаченої вартості. Офіційний перелік офшорних зон в Україні визначено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2011 р. № 143-р [14].

На цей час найістотнішим кроком щодо боротьби з відтоком капіталів з України є прийняття закону щодо трансфертного ціноутворення («Про внесення

змін до Податкового кодексу України щодо трансфертного ціноутворення» від 4 липня 2013 р. № 408-VII) [15] та Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення кінцевих вигодоодержувачів юридичних осіб та публічних діячів» від 14 жовтня 2014 р. № 1701-VII [16]. Закон визначає «бенефіціарами» фізичних осіб, які незалежно від формального володіння мають можливість безпосередньо або через інших осіб здійснювати вирішальний вплив на управління або господарську діяльність компанії.

Керівники компаній зобов'язані встановлювати своїх бенефіціарів, регулярно оновлювати і зберігати інформацію про них та надавати її державному реєстратору.

На жаль, у більшості випадків акціонерами іноземних компаній є номінальні особи, що зареєстровані у третіх країнах, щодо яких у державних контролюючих органів немає можливості отримати необхідну їм інформацію.

Висновки

Отже, основними проблемами, що виникають під час взаємодії національної економіки з офшорними зонами, є такі.

- *Відплив капіталу.* Домінування експорту капіталу над його імпортом у національну економіку дає змогу стверджувати про загрозливу тенденцію щодо відпливу капіталу.

- *Відмивання коштів, отриманих незаконним шляхом.* Використання офшорних юрисдикцій надає можливість легалізувати великі обсяги коштів, що були здобуті незаконним шляхом. Подекуди ці кошти можуть повертатися в національну економіку у вигляді легальних іноземних інвестицій.

- *Проблема відсутності інформації щодо реального власника активів,* що насамперед може призвести до втрати контролю над стратегічно важливими підприємствами та галузями національної економіки (безконтрольна передача прав власності можливим конкурентам). Економіка країни може стати вразливою, а стратегічно важливі галузі можуть бути

знищені за умови потрапляння у власність конкурентів.

• *Монополізація.* Використання офшорних юрисдикцій надає можливість концентрувати контроль за цілими галузями економіки в одних руках, адже простежити справжнього власника активів нині майже неможливо, і формально ніякої монополії може й не існувати.

Зробивши висновки з негативного та позитивного досвіду наших найближчих сусідів щодо викликів і загроз, які виникають під час співробітництва з офшорними зонами, в Україні необхідно передусім створювати умови для притоку іноземного капіталу та відмінити будь-які пільги великому бізнесу задля забезпечення рівних умов ведення підприємницької діяльності усіма компаніями. З метою боротьби з відпливом капіталів та протидії відмиванню коштів нам необхідно дотримуватися таких рекомендацій.

1. Посилити контроль за стратегічними підприємствами та залишити контроль за стратегічними підприємствами й галузями економіки в руках держави.

2. Посилити контроль за діяльністю іноземних корпорацій та зарубіжних інвестиційних фондів з метою припинення недобросовісної податкової конкуренції. Це надасть можливість мінімізувати відплив коштів у спосіб використання схем із недобросовісної податкової конкуренції.

3. Постійно вдосконалювати систему контролю за правилами трансфертного ціноутворення. Це надасть можливість уникнути збитків через спотворення між-

народних цін та максимізувати податкові надходження від імпортно-експортної діяльності.

4. Активізувати й постійно оптимізувати систему міжнародного співробітництва щодо обміну необхідною фінансовою інформацією у відповідь на недобросовісну податкову конкуренцію. Це надасть можливість максимально оперативно та змістовно отримувати інформацію щодо недобросовісної податкової конкуренції і вживати ефективних заходів протидії.

5. Розробити більш чітке визначення та систему контролю за бенефіціарними власниками підприємств. Це надасть можливість більш детально розуміти систему власності на підприємствах та перешкоджати можливій монополізації, а також запобігти можливому знищенню стратегічно важливих галузей економіки.

6. Постійно оновлювати та вдосконалювати перелік країн (згідно з міжнародною практикою), які задіяні в недобросовісній податковій конкуренції, та накладати обмеження на операції з компаніями, що зареєстровані в цих країнах. Це надасть можливість оптимізувати фінансові аспекти оборудок з офшорними юрисдикціями, що підозрюються у недобросовісній податковій конкуренції.

Дотримання зазначених рекомендацій дасть змогу істотно підвищити ефективність співробітництва з офшорними зонами та мінімізувати їх негативний вплив на вітчизняну економіку.

Список використаних джерел

1. *Death and taxes. Part two – its this stupid economy, stupid!* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://clemthegem.wordpress.com/tag/tax-justice-network/>
2. *Перехідна економіка* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%85%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%B0_%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B0
3. *Transition Economies : An IMF Perspective on Progress and Prospects* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/np/exr/ib/2000/110300.htm>
4. *Are Tax Havens Good Neighbors?* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1432630
5. *Poniatowski i wspólnicy* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.poniatowskiwspolnicy.pl/>
6. *Nowa lista rajow podatkowych* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://wyborcza.biz/biznes/1,100896,13882185,Nowa_lista_rajow_podatkowych_Unikasz_fiskusa_Doplacisz.html
7. *Эстония : Оффшорные «партизаны»* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.businesspress.ru/newspaper/article_mId_36_alD_99702.html
8. *Списки офшорів України, Росії і Казахстану* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.offshorewealth.info/index.php/offshore-jurisdictions/191-offshore-jurisdiction-lists-for-russia-ukraine-kazakhstan.html>

9. *The G8 summit* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economist.com/news/finance-and-economics/21579860-g8-pledges-tackle-three-ts-t-time>
10. *Катасонов В.* Россия : Угроза финальной экспроприации / В. Катасонов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://communitarian.ru/publikacii/ekonomika/rossiya_ugroza_finalnoy_ekspropriacii_statya_4_07062013/
11. *Борьба с офшорами в России* : краткий обзор законодательства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.klerk.ru/law/articles/351033/>
12. *Почему санкции мешают борьбе с офшорами* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.forbes.ru/mneniya-column/konkurenciya/280773-pochemu-sanktsii-meshayut-borbe-s-ofshorami>
13. *Про загалні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон* : Закон України від 13.10.1992 р. № 2673-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2673-12>
14. *Про перелік офшорних зон* : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.02.2011 р. № 143-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/143-2011-%D1%80>
15. *Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо трансфертного ціноутворення* : Закон України від 04.07.2013 р. № 408-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/408-18>
16. *Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення кінцевих вигодоодержувачів юридичних осіб та публічних діячів* : Закон України від 14.10.2014 р. № 1701-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1701-18>

References

1. *Death and taxes.Part two– its this stupid economy, stupid!* Retrieved from <http://clemthegem.wordpress.com/tag/tax-justice-network/> [in English].
2. *Perekhidna ekonomika* [Transition economy]. Retrieved from <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%85%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%B0%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B0> [in Ukrainian].
3. *Transition Economies* : An IMF Perspective on Progress and Prospects. Retrieved from <http://www.imf.org/external/np/exr/ib/2000/110300.htm> [in English].
4. *Are Tax Havens Good Neighbors?* Retrieved from http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1432630 [in English].
5. *Poniatowski i wspolnicy*. Retrieved from <http://www.poniatowskiwspolnicy.pl/> [in Polish].
6. *Nowa lista rajow podatkowych*. Retrieved from http://wyborcza.biz/biznes/1,100896,13882185,Nowa_lista_rajow_podatkowych_Unikasz_fiskusa_Doplacisz.html [in Polish].
7. *Estonia* : Offshornye partizany [Estonia : offshore guerrillas] Retrieved from http://www.businesspress.ru/newspaper/article_mld_36_ald_99702.html [in Russian].
8. *Spiski offshorev Ukrainy, Rossii i Kazakhstana (plus mezhdunarodnyh organizatichiy FATF i OESD)* [Lists of offshore companies from Ukraine, Russia and Kazakhstan (plus international organizations the FATF and OESD)]. Retrieved from <http://www.offshorewealth.info/index.php/offshore-jurisdictions/191-offshore-jurisdiction-lists-for-russia-ukraine-kazakhstan.html> [in Russian].
9. *The G8 summit*. Retrieved from <http://www.economist.com/news/finance-and-economics/21579860-g8-pledges-tackle-three-ts-t-time> [in English].
10. *Katasonov V.* Rossiya : Ugroza finalnoy ekspropriacii [Russia : The threat of the final expropriation]. Retrieved from http://communitarian.ru/publikacii/ekonomika/rossiya_ugroza_finalnoy_ekspropriacii_statya_4_07062013/ [in Russian].
11. *Borba s offshorevami v Rossii* : kratkiy obzor zakonodatelstva [The fight against offshore in Russia : a brief review of the legislation]. Retrieved from <http://www.klerk.ru/law/articles/351033/> [in Russian].
12. *Pochemu sanktsii meshayut borbe s offshorevami* [Why sanctions hinder the fight against offshore companies]. Retrieved from <http://www.forbes.ru/mneniya-column/konkurenciya/280773-pochemu-sanktsii-meshayut-borbe-s-ofshorami> [in Russian].
13. *Pro zagalni zasady stvorenniya i funkcionuvannya specialnih (vilnih) ekonomichnih zon* : zakon Ukrainy vid 13.10.1992 № 2673-XII [On general principles of creation and functioning of special (free) economic zones : the law of Ukraine of 13.10.1992 № 2673-XII]. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2673-12> [in Ukrainian].
14. *Pro perelik ofshornyh zon :rozpyradzhennya Kabinetu Mynystriv Ukrayiny vid 23.02.2011 № 143-p* [On the list of offshore zones :disposal of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 23.02.2011 № 143-p]. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/143-2011-%D1%80> [in Ukrainian].
15. *Pro vnesennya zmin do podatkovogo kodeksu Ukraini shodo transfertnogo cinoutvorennya* : zakon Ukrayiny vid 04.07.2013 № 408-VII [On Amendments to the Tax Code of Ukraine regarding transfer pricing : the law of Ukraine of 07.04.2013 № 408-VII]. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/408-18> [in Ukrainian].
16. *Pro vnesennya zmin do deyakih zakonodavchih aktiv Ukraini shodo viznachennya kincevih vigodo-oderzhuvhuvachiv ta publicnih diyachiv* :zakon Ukrayiny vid 14.10.2014 № 1701-VII [On amendments to some legislative acts of Ukraine concerning the definition of final beneficiaries of legal entities and public figures : the law of Ukraine of 14.10.2014 № 1701-VII]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1701-18> [in Ukrainian].